

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Historica XIV (2013)

Czesław Michalski

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Obiekty sportowe w Krakowie w dobie zaborów i II Rzeczypospolitej

Sports facilities in Cracow during the annexation of the Second Polish Republic

Abstract

Cracow played an important role in the development of sport in Poland. Sport associations and clubs not only propagated sport but also influenced urbanization processes. The first sports facilities in Cracow were built and intended for the "Sokół" association. In 1889, the Jana Meyera company built a sports arena at Wolska Street (currently Piłsudski's Street). The building was enlarged and reconstructed in 1894 by a famous Cracow architect Teodor Talowski who gave it a neo-Gothic character. An interesting example of an open-air sports area was the Sport Park of dr. Henryk Jordan realized in 1889.

Sports activist of the emerging clubs and associations in the first half of the 20th century knew that the basis of financial existence of each club was having its own sports facilities. In 1919, Students' Sport Association (Akademicki Związek Sportowy, AZS) leased four tennis squares in the Cracow Park where it built tennis courts on which international Cracow championships took place. In 1911, AZS built a rowing landing on the right bank of the Vistula River. In the same year, the Association of Craftsmen and Handicraftsmen Youth (Związek Młodzieży Rzemieślniczej i Rękodzielniczej) built the sport park „Juwenia” in the southern part of Błonia. The next sports facility was created thanks to the efforts of the management board of "Cracovia". In 1912, the Park of Sports Games of the "Cracovia" Sports Club (Park Gier Sportowych Klubu Sportowego "Cracovia") was created in the south-eastern part of Błonia. "Wisła" built its own sports park at Oleandry Street in 1914, however, it burnt down a year later.

After regaining independence in 1918, Cracow had the best sports equipment in Poland as well as sports fields, modern tennis courts in the Cracow Park, rowing landings, an outdoor swimming pool in the Cracow Park, an indoor swimming pool that was opened in 1927 in the YMCA building. In 1926, the construction of the AZS stadium started. In 1935, the stadium was taken away from the academy youth by the decision of the city authorities and transformed into a city stadium.

Słowa kluczowe: Kraków, wychowanie fizyczne i sport, obiekty sportowe

Key words: Cracow, physical education and sport, sports facilities

Kraków odegrał olbrzymią rolę w upowszechnianiu wychowania fizycznego i sportu w omawianym okresie. Stowarzyszenia i kluby sportowe nie tylko propagowały zdrowy tryb życia i rozwijanie sprawności fizycznej młodzieży, ale pogłębiały poczucie odrębności narodowej, patriotyzm i przygotowywały do walki o niepodległość Polski. Miały również wpływ na procesy urbanizacyjne.

Dotkliwy brak obiektów i urządzeń sportowych oraz wykwalifikowanych nauczycieli powodował znaczne zaniedbania w tej dziedzinie życia społecznego. Istotna poprawa nastąpiła w latach 80. XIX wieku. Przyczyniły się do tego płynące z Europy Zachodniej nowoczesne kierunki wychowania fizycznego w postaci sportów oraz gier i zabaw ruchowych na świeżym powietrzu. Miasto posiadało dogodne warunki terenowe, przede wszystkim krakowskie Błonia. Na Błoniach już od 1871 r. odbywały się wyścigi konne, a w 1891 r. Towarzystwo Międzynarodowych Wyścigów Konnych zbudowało tor wyścigowy, od Błonia odgraniczony Rudawą, a od strony wschodniej przylegający do samego Parku dra Jordana. Młodzież i dorośli zażywali kąpeli w Wiśle i na stawach zwierzynieckich, uprawiali jazdę na łyżwach, odbywali spacer i wycieczki w okolice Krakowa, w kawiarniach i piwiarniach rozpowszechniły się szachy, domino, bilard i kręgle. W 2 połowie XIX stulecia pojawiły się stowarzyszenia, propagujące uprawianie sportu. Jako jedno z pierwszych rozwijało swą działalność Towarzystwo Gimnastyczne „Orzeł Biały” założone w 1870 roku. Pod koniec 1871 roku powstało Towarzystwo Łyżwiarzy, które urządzało place ślizgawkowe dla ludności Krakowa, początkowo na stawie zwierzynieckim, a następnie zaś na stawach dawnego ogrodu Macewiczów przy ulicy Łobzowskiej. Istniejące od 1877 roku Krakowskie Towarzystwo Łyżwiarzy place ślizgawkowe urządzało na ulicy Kopernika (obok Ogrodu Botanicznego), a od 1889 roku w Parku Krakowskim, który stał się niebawem głównym ośrodkiem jazdy na łyżwach. W 1881 roku przeprowadzono pierwsze zawody łyżwiarskie. W 1873 roku powstało Towarzystwo Tatrzańskie propagujące turystykę górską, a w późniejszym okresie narciarstwo i taternictwo¹.

Jesienią 1883 r. przeprowadzono pomyślnie sprawę ćwiczeń gimnastycznych dla studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wydział Czytelni Akademickiej wynajął salę gimnastyczną przy placu Franciszkańskim. Ćwiczenia gimnastyczne dla młodzieży akademickiej Krakowa odbywały się tu pod kierownictwem Jana Kościńskiego, kwalifikowanego nauczyciela wychowania fizycznego. Wydział Czytelni Akademickiej propagował nadto wioślarstwo i w tym celu zakupił łódź wioślarską, a w 1884 roku przystąpił do organizacji ćwiczeń szermierczych².

Od 1884 roku wioślarstwo i pływanie popularyzowało Krakowskie Towarzystwo Wioślarskie, które w 1892 roku przekształciło się w Oddział Wioślarski Krakowskiego „Sokoła” (OWKS). W 1885 r. w Parku Krakowskim zbudowano pierwszy odkryty basen pływacki (dziś nieistniejący). W 1893 r. oddano do użytku pierwszą krytą pływalnię w budynku Schroniska Fundacji A. Lubomirskiego przy ul. Rakowickiej 27 (zlikwidowano ją w latach 50. XX wieku).

W 1885 roku zapoczątkowało swą wieloletnią działalność na polu wychowania fizycznego, a następnie sportu Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Krakowski

---

¹ R. Wasztyl, *Wychowanie fizyczne i sport w Krakowie w latach 1773–1890*, Kraków 1993, s. 158–181.

² C. Michalski, *Z dziejów wychowania fizycznego i sportu w Krakowie od końca XVIII wieku do 1918 roku*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 59, Kraków 1977, s. 328–329.

„Sokół” ukonstytuował się ostatecznie w maju, pod koniec tego roku zrzeszał już 426 członków, w tym 81 studentów UJ. Podstawowymi komórkami organizacyjnymi realizującymi działalność statutową „Sokoła” były reprezentujące poszczególne działy ćwiczeń fizycznych i sportu oddziały. W krakowskim „Sokole” powołano ich kilka: oddział gimnastyczny (1885–1914), wioślarski (1892), jazdy konnej (1892–1897, 1912–1914), kolarski (1885–1914), szermierczy (1904–1912), turystyki górskiej (1900–1901). Ćwiczenia gimnastyczne odbywały się w sali Funduszu Szkolnego obok kościoła Franciszkanów, pod kierunkiem nauczycieli A. Gędłka i J. Kościńskiego. Dzięki ofiarności członków zorganizowano w okresie letnim tzw. letnie boisko „Sokoła”, które mieściło się w udostępnionym bezpłatnie przez Jana Kwiatkowskiego i Juliusza Przeworskiego ogrodzie położonym przy ówczesnym placu Latarnia. Równocześnie poszukiwano budynku, w którym udałoby się urządzić salę gimnastyczną. Skorzystano z propozycji właścicieli browaru przy ul. Lubicz, Hugona i Alfreda Johnów. Udostępnił oni Towarzystwu obszerną szopę znajdującą się na terenach browaru, którą następnie przebudowano, przystosowując do funkcji sali gimnastycznej³.

Dopiero w 1889 roku TG „Sokół” otrzymało własną salę gimnastyczną przy ulicy Wolskiej. W październiku 1888 r. Rada Miejska przekazała bezpłatnie działkę przy ul. Wolskiej (dziś J. Piłsudskiego). Prace budowlane rozpoczęto od przeniesienia prowizorycznego budynku „Sokoła” z ul. Lubicz na uzyskany plac. Zgromadzone środki finansowe pozwoliły w maju 1889 r. rozpocząć budowę. Prace wykonywane przez firmę Jana Meyera przebiegały dość sprawnie i 18 listopada 1889 r. budynek został uroczystie oddany do użytku⁴. Nowo wybudowany budynek szybko okazał się niewystarczający dla ćwiczących. Dlatego też na przełomie roku 1894 i 1895 postanowiono go powiększyć według planów krakowskiego architekta Teodora Talowskiego. Uzyskano zamiast dwóch dużych szatni usytuowanych na pierwszym piętrze salę gimnastyczną o wymiarach 22 x 10 m.

Gmach był usytuowany przy ówczesnych granicach miasta, w pobliżu Błón, u wylotu ul. Wolskiej. Ulica Wolska była nie tylko początkiem szlaku spacerowo-rekreacyjnego dla mieszkańców Krakowa w kierunku Błón, ale przed wybuchem I wojny światowej na Wolskiej miały również siedziby: Galicyjski Klub Jazdy Panów (zorganizował 14 V 1903 pierwsze konkursy hippiczne na torze wyścigów konnych na Błoniach), Galicyjski Klub Automobilowy, Towarzystwo Międzynarodowych Wyścigów Konnych⁵.

W roku 1892 r. oddział wioślarski zbudował własną przystań na Wiśle. Dominujące miejsce w jego działalności zajmowała turystyka wioślarska, obok

³ S. Szuro, *TG „Sokół” w Małopolsce. Zarys dziejów*, Kraków 1999, s. 35–36.

⁴ K. Toporowicz, *Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie na polu wychowania fizycznego i sportu pod koniec XIX w. i na początku XX w. (1885–1914)*, „Rocznik Naukowy WSWF”, Kraków 1965, t. IV, cz. 1; Tenże, *Geneza i rozwój organizacyjny Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie w latach 1885–1914*, „Rocznik Naukowy WSWF”, Kraków 1966, t. V.

⁵ W. Pruski, *Dzieje konkursów hippicznych w Polsce*, Warszawa 1982, s. 18.

której organizowano regaty wioślarskie i kontynuowano nauczanie wioślarstwa. Oddział konny od 1893 r. korzystał z Ujeżdżalni „Pod Kapucynami” (obszerny, parterowy budynek na rogu ulic Kapucyńskiej i Straszewskiego okryty dwuspadowym dachem). Po zburzeniu ujeżdżalni w 1904 r. powstał w tym miejscu okazały budynek szkoły handlowej. Ujeżdżalnia zaś uzyskała nowy budynek przy ul. Rajskiej 12.

W styczniu 1893 roku Hieronim Czarnowski założył Krakowski Klub Szachowy. Jako pierwsze polskie stowarzyszenie szachowe klub ten w dużym stopniu przyczynił się do rozwoju tego sportu w Polsce. Początkowo Klub mieścił się w kawiarni Schmidta przy ul. Szewskiej, a następnie – stale borykając się z kłopotami lokalowymi – w kawiarniach Kijaka, Bizanca, Wolskiego, Mrożyńskiego i Franczaka. Klub organizował doroczne turnieje o mistrzostwo Klubu, gry i turnieje korespondencyjne, zapraszał sławnych szachistów na mecze, symultany i gry pokazowe.

Szczególną rolę w zakresie wychowania fizycznego i sportu odegrał w Krakowie jordanowski ruch gier i zabaw ruchowych, którego twórcą był wybitny lekarz i profesor UJ. W 1939 roku napisano: „I chociaż zasługi Jordana na polu pedagogiczno-naukowym są znaczne, błędą jednak przy ogromie zasług, jakie położył dla zdrowia społeczeństwa, oraz rozwoju fizycznego młodzieży. Nie Jordan – profesor, lecz Jordan działacz społeczny zapisał się złotymi głoskami społeczeństwa”⁶. Trafność tych spostrzeżeń potwierdza do dziś park nazwany jego imieniem. O zezwolenie na założenie parku zwrócił się prof. Jordan w roku 1888 do Rady Miejskiej, która nie przyjęła pomysłu autora życzliwie. Niezrażony trudnościami, finansując pracę własnymi funduszami, doprowadził do otwarcia parku w roku 1889. Park powstał według planów Bolesława Małeckiego na terenie dawnej Krajowej Wystawy Rolniczo-Przemysłowej na lewym brzegu Rudawy, w bezpośrednim sąsiedztwie Błoń. Przeznaczeniem parku było stworzenie miejsca i warunków do ćwiczeń fizycznych i gier ruchowych dla dzieci i młodzieży pod kierunkiem instruktorów zwanych przewodnikami i według ściśle ustalonych zasad. Urządzono w nim kilkanaście boisk o różnym przeznaczeniu i rozmiarach. Obok nowoczesnych przyrządów gimnastycznych znajdowały się korty tenisowe, boiska do gry w piłkę nożną, krykieta, a w zimie także ślizgawka. Park był dostępny bezpłatnie dla młodzieży szkolnej, dla rzemieślniczej w niedzielę i święta. Młodzież ćwiczyła w 35-osobowych zespołach.

Przechodząc do omówienia początków masowego ruchu sportowego należy zaznaczyć, że pojawił się on dopiero na początku XX wieku i jego genezę trzeba wiązać z powstaniem Parku Jordana i działalnością TG „Sokół”. Już wówczas najpopularniejszą dyscypliną sportową była piłka nożna i z nią związane były początki wielu klubów sportowych. W Parku Jordana 30 sierpnia 1891 r. odbył się mecz między starszymi uczniami a młodzieżą rzemieślniczą. Był to najprawdopodobniej pierwszy na ziemiach polskich pokaz gry w piłkę nożną z udziałem publiczności. Organizatorami sportowego ruchu była inteligencja krakowska: lekarze, prawnicy, literaci i pedagodzy. Przełomowym momentem rozwoju krakowskiego sportu była wizyta lwowskich drużyn „Czarnych” i IV Gimnazjum w czerwcu 1906 roku.

⁶ R. Talarczykówna, *Zasługi Henryka Jordana na polu higieny i wychowania fizycznego młodzieży*, Poznań 1939, s. 10.

Odtąd piłka nożna znajdowała coraz szersze rzesze zwolenników, żywołowo zaczęły powstawać szkolne kluby sportowe. Kolejny turniej zorganizowany przez literata Tadeusza Kończyńskiego w październiku 1906 roku zgromadził już 16 drużyn. Młodzież szukała dla swojej działalności jednolitej podstawy organizacyjnej i połączenia konkurencyjnych, ale słabych klubów. W ten sposób doszło do utworzenia w 1906 r. Klubu Sportowego „Cracovia”, Towarzystwa Sportowego „Wisła” i klubu młodzieży rzemieślniczej „Czarni” (przekształcony w 1910 w „Robotniczy Klub Sportowy”). W maju 1909 roku powołano do życia na UJ studencką organizację sportową – Akademicki Związek Sportowy; młodzież żydowska natomiast założyła Żydowski Klub Sportowy „Makkabi” (1909). W dalszej kolejności powstawały: Żydowski Klub Sportowy „Jugend” (1910), Klub Sportowy „Polonia” (1911), Klub Sportowy „Lauda” (1911), Klub Sportowy „Sparta” (1912), Żydowski Klub Sportowy „Jutrzenka” (1913), Klub Sportowy „Merkury” (1914).

Pionierzy piłkarstwa krakowskiego rozgrywali swe mecze na jednym z boisk piłkarskich w Parku Miejskim dra Jordana. Oznaczono je numerem ósmym i położone było na końcu parku, w jego północno-zachodniej części.

Mniej więcej w połowie drogi między roгатką miejską na ulicy Wolskiej (dziś to skrzyżowanie ul. Piłsudskiego z aleją Mickiewicza) i wejściem do Parku Jordana, w początkach 1910 r. zbudowano drewniany stadion z okazji Złotu Grunwaldzkiego. Po lipcowym zlocie stadion służył do listopada 1911 r. jako miejsce piłkarskich meczy. Liczył aż 23 tysiące miejsc siedzących oraz 12 tysięcy miejsc stojących.

Działacze sportowi klubów i stowarzyszeń doskonale wiedzieli, że podstawą egzystencji finansowej każdego klubu jest posiadanie własnych obiektów sportowych. AZS w 1910 r. wydzierżawił w Parku Krakowskim cztery place tenisowe. Po przeprowadzeniu prac remontowych oddano je do użytku 23 kwietnia 1910 r. Na tych kortach AZS jako pierwszy wprowadził tenis polski na arenę międzynarodową. Począwszy od 1912 r. AZS był organizatorem międzynarodowych mistrzostw Krakowa, a od 1913 r. mistrzostw Galicji. Jednym z pierwszych działaczy, który wystąpił o wybudowanie obiektu sportowego dla polskiej młodzieży rękodzielniczej i robotniczej był ks. jezuita Mieczysław Kaznowicz. W wyniku jego starań oraz dzięki życzliwości prezydenta miasta Juliusza Leo i Zarządu Miasta Krakowa, w 1911 r. Związek Młodzieży Rzemieślniczej i Rękodzielniczej otrzymał teren na Błoniach w wieczystą dzierżawę. W tym właśnie miejscu (południowa część Błoni) powstał Park Sportowy „Juvenia” na wzór Parku Jordana. Plac został otoczony siatką, obsadzono go drzewami i krzewami. W parku wybudowano pawilon z dziewięcioma szatniami, boisko do piłki nożnej, dwa korty tenisowe, bieżnię, kręgielnię, zainstalowano krążniki, huśtawki, zaopatrzone w urządzenia i sprzęt sportowy. Podczas otwarcia nowego obiektu 25 czerwca 1911 r. odbyły się popisy gimnastyczne, zawody lekkoatletyczne i rozgrywki sportowe⁷.

Z inicjatywy działaczy krakowskiego wioślarstwa akademickiego: Wilhelma Cepurskiego, Jana Gadomskiego, Walerego Goetla, Wiktora Gosiewskiego, Tadeusza

---

⁷ M. Natanek, *Działalność ks. jezuity Mieczysława Kaznowicza*, [w:] *Polska kultura fizyczna w czasach zaborów i Drugiej Rzeczypospolitej*, red. R. Wasztyl, Kraków 2002, s. 178–180.

Krzyżanowskiego, Ludwika Leszko, Wacława Majewskiego i Włodzimierza Mostowskiego przystąpiono do budowy jesienią 1911 r. przystani wioślarskiej. Na wydzierżawionym za niewielką opłatą od Magistratu miasta Krakowa terenie, usytuowanym przy pałacu Lasockich na prawym brzegu Wisły, naprzeciw ujęcia Rudawy na Dębnikach przy ul. Tynieckiej, wybudowano siłami społecznymi hangar na 10 łodzi, szatnię dla dwudziestu wioślarzy i pływający pomost⁸.

Kolejny obiekt sportowy powstał dzięki staraniom Zarządu „Cracovii”. Na wydzierżawionym od sióstr norbertanek terenie, po południowo-wschodniej stronie Błoń, na którym dziś znajduje się stadion „Cracovii” rozpoczęto w 1911 r. budowę Parku Gier Sportowych Klubu Sportowego „Cracovia”, stadionu piłkarskiego oraz bieżni według projektu architekta Franciszka Mączyńskiego. Otwarto go meczem z lwowską Pogonią 31 marca 1912 r. Początkowo widownia składała się z drewnianej trybuny na 300 miejsc siedzących i nasypu na miejsca stojące. Później liczyła nawet do 25 tysięcy miejsc, wyłącznie siedzących⁹.

W 1909 roku krakowska „Wisła” wydzierżawiła od gminy krakowskiej tereny, na których zamierzano urządzić korty tenisowe i tor łyżwiarski, które przynosiłyby dochód pozwalający z jednej strony spłacić pożyczkę zaciągniętą na wspomnianą dzierżawę, z drugiej strony umożliwiającą gromadzenie funduszy potrzebnych do budowy stadionu piłkarskiego. Niestety, interes nie wypalił i skończyło się tylko na wieloletnim spłacaniu długu. Dopiero przyznanie „Wiśle” terenów na Oleandrach, wykorzystując obiekty pozostałe po wystawie architektonicznej pozwoliło na wybudowanie własnego Parku Sportowego na Oleandrach. Jak donosił „Czas” z 1 kwietnia 1914 r.

Wydziałowi TS „Wisła” udało się wydzierżawić plac na dawnej wystawie architektonicznej, obecnie w Parku sportowym, który po gruntownej przeróbce stanie się wygodnym do urządzania na nim zawodów piłką nożną. W Parku mieści się wygodna trybuna kryta dla publiczności, oraz szatnia dla grających. Uroczyste otwarcie boiska nastąpi 5 kwietnia zawodami w piłkę nożną ze znaną krakowskiej publiczności drużyną „Czarnych” ze Lwowa¹⁰.

W okresie poprzedzającym wybuch I wojny światowej, szczególne zainteresowanie krakowskimi Błoniami zaczęły przejawiać polskie organizacje niepodległościowe, które ze względu na walory terenu uznały, że znakomicie nadaje się on na miejsce szkolenia i przygotowania kadr wojskowych. W dokładnie niewyjaśnionych okolicznościach, latem 1914 r., w Parku Sportowym TS „Wisła” na Oleandrach zostały zakwaterowane organizacje strzeleckie, które podporządkowały się rozkazom Piłsudskiego. Do historii wojskowości miejsce mobilizacji strzeleckiej przeszło jednak wyłącznie pod nazwą Oleandry. Wojenne losy Parku Sportowego na Oleandrach były tragiczne. Po wymarszu legionistów komenda koszar 10 października 1914 r.

⁸ C. Michalski, *Akademicki Związek Sportowy w Krakowie 1909–1945*, Kraków 2007, s. 42.

⁹ *100 lat prawdziwej historii. Cracovia 1906–2006*, Katowice 2006, s. 14.

¹⁰ *Ze sportu*, „Czas” 1 IV 1914.

zapowiedziała opuszczenie Oleandrów i przeniesienie się do Krzysztoforów, które nastąpiło trzy dni później. Dnia 15 listopada 1914 r. Oleandry przejęła gmina miasta Krakowa, która odmówiła dalszej dzierżawy poprzednim użytkownikom¹¹. Rok później Park Sportowy w dniu 12 marca 1915 r. został zniszczony w wyniku pożaru i tym samym na kolejne lata „Wisła” została bez sportowego zaplecza.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Kraków stał się jednym z czołowych ośrodków sportu polskiego. W okresie międzywojennym istniało w Krakowie 70 klubów i organizacji sportowych, w tym 16 klubów żydowskich i 24 robotniczych. W pierwszym dziesięcioleciu niepodległości Kraków mógł się pochwalić najlepszymi urządzeniami sportowymi. Posiadał boiska piłkarskie, nowoczesne korty tenisowe w Parku Krakowskim, przystanie wioślarskie, otwartą pływalnię w Parku Krakowskim, krytą pływalnię (25 x 10 m, głębokość 0,5–3,2 m) uruchomioną w 1927 r. w budynku YMCA przy ul. Krowoderskiej 8.

W roku 1918 AZS w związku z ciasnotą na przystani na Dębnikach rozpoczęło budowę nowej przystani wioślarskiej na terenie położonym w pobliżu mostu Dębnickiego. W dniu 30 kwietnia 1918 r. z inicjatywy prof. W. Goetla zawiązało się Towarzystwo Budowy Przystani. Do prac porządkowych na terenie budowy przystąpiono w maju, a W. Goetel wystarał się o nieodpłatny budulec od ks. Karola Stefana Habsburga z Żywca. Resztę drewna ofiarował prof. O. Bujwid z własnego majątku. Projektantem przystani i kierownikiem całości budowy był Stanisław Rudy, a wszelkie prace wykonali wioślarze. Uroczyste otwarcie przystani, której nadano imię profesora Mariana Smoluchowskiego, nastąpiło 14 lipca 1918 r.

Starania o uzyskanie placu pod boisko TS „Wisła” rozpoczęła z chwilą zakończenia wojny w 1918 r. Wtedy właśnie zwrócono się do Rady Miasta Krakowa i po wielu staraniach udało się wydzierżawić teren „na torze powyścigowym za Parkiem dra Jordana” i przystąpiono do budowy stadionu. Uroczystego otwarcia dokonano 8 kwietnia 1922 r. Stadion z krytą trybuną, która przypominała skrzyżowanie „chińskiej pagody z polskim dworkiem szlacheckim” autorstwa architekta Bandurskiego robił na kibicach spore wrażenie. Na trybunach było miejsce dla 1800 osób. Kibiców od murawy odgradzała bieżnia, a za nią metrowy drewniany płot. W skrzydle drewnianej trybuny mieścił się bufet czynny w czasie zawodów. Pod trybuną wybudowano też po wielu latach szatnię z natryskami, co było luksusem w owych czasach, a naprzeciwko trybuny usypano wał ziemny dla stojących kibiców¹². W sąsiedztwie, na placu powyścigowym za Parkiem dra Jordana, uzyskała boisko żydowska „Jutrzenka”, która w latach 1922/23 przeprowadziła budowę trybun na 2000 miejsc, a pod względem sportowego wyposażenia należała do najbogatszych klubów w Polsce.

Kolejne obiekty sportowe zostały oddane do użytku w 1926 roku. W dniu 30 maja w pobliżu Mostu Dębnickiego otwarto przystań Wojskowego Klubu

¹¹ D. Dudek, *Dzieje stadionu sportowego TS „Wisła” w Krakowie (1914–1924)*, Kraków 2007, s. 13–14.

¹² P. Pierzchała, *Z białą gwiazdą w sercu. Wiślacka legenda: Henryk Reyman 1897–1963*, Kraków 2006, s. 51–53.

Sportowego, 21 czerwca oddano do użytku nowo wybudowane boisko sportowe RKS „Legia” Kraków, na terenie należącym do KS „Cracovia” otwarto największy w Polsce tor wyścigowy, liczący 440 m długości i 8 m szerokości. Uroczystość otwarcia uczczono wyścigami kolarskimi i motocyklowymi z udziałem zawodników z Warszawy, Łodzi, Poznania i Lwowa. W dniu 8 września na Ludwinowie, przy ulicy Barskiej otwarto boisko KS „Garbarnia” z drewnianą trybuną (obiekt został zlikwidowany w latach 60. XX wieku).

Działacze krakowskiego AZS powrócili do niezrealizowanej sprzed I wojny światowej koncepcji budowy własnego obiektu sportowego. Wówczas (6 IV 1914) wnieśli pismo do władz Krakowa, w którym zwracali się z prośbą o uzyskanie od gminy odpowiedniego terenu na zorganizowanie własnego parku sportowego. Teren ten został wstępnie przyrzeczony przez wiceprezydenta miasta i miał liczyć 24 000 m². Znajdował się on na gruntach pofortecznych u wylotu ul. Czystej¹³.

Akcję wznowiono po ustaniu działań wojennych. Wówczas już było wiadomo, iż parcele poforteczne przy al. Mickiewicza są zbyt kosztowne i przeznaczone dla innych inwestorów. W 1922 r. AZS wystosował memoriał do Rady Miejskiej Krakowa z prośbą o przydzielenie odpowiedniego terenu pod budowę, z uzasadnieniem celów budowy, z planem rozmieszczenia boisk i wyliczeniem powierzchni. Starania AZS poparł Senat UJ zwołując naradę w sprawie budowy stadionu AZS 21 czerwca 1923 r.

Zebrani dn. 21 czerwca na konferencji Rektorów Wszechnic Krakowskich w Sali Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego przedstawiciele sfer naukowych, gospodarczych, finansowych, uznając pilną potrzebę stworzenia w Krakowie stadionu dla wychowania fizycznego i sportów, o poziomie europejskim, mającego służyć przede wszystkim młodzieży akademickiej, dostępnego jednak również dla młodzieży szkół średnich oraz szerokich sfer inteligencji, uchwalają powołać Komitet budowy akademickiego stadionu sportowego w Krakowie¹⁴.

W następnym roku AZS uzyskał od Magistratu w wieloletnią dzierżawę dwukrotnie większy (45 000 m²) teren byłego hipodromu położonego za Parkiem Jordana, graniczący ze stadionem TS „Wisły” na cele urządzenia stadionu sportowego AZS. Powołano komitet budowy stadionu, na czele którego stanął prof. Walery Goetel. Według wypracowanego przez AZS planu powyższy stadion miał obejmować boiska dla lekkiej atletyki, piłki, tenisa, ślizgawki, pływalnię i pawilon gimnastyki i szermierki. Dzięki poparciu wojewody krakowskiego Kazimierza Gałęckiego zakupiono materiał drzewny po przystępnej cenie z likwidującego się urzędu odbudowy kraju i podjęto prace przy ogrodzeniu placu¹⁵.

Na wiosnę 1926 r. ruszyły roboty ziemne przy budowie stadionu AZS. Środki finansowe pochodziły od różnych sponsorów prywatnych oraz instytucji społecznych, samorządowych, państwowych. Uczelnie krakowskie przeznaczyły na

¹³ AUJ, sygn. S II 777, AZS. Szkic rozmiarów i podziału parku sportowego AZS.

¹⁴ AUJ, sygn. S II 777. Sprawozdanie z działalności AZS Kraków za rok szkolny 1923/24.

¹⁵ AUJ, sygn. S II 777, Sprawozdanie z działalności AZS ..., za rok szkolny 1925–1926.

pokrycie kosztów 8% czesnego wpłacanego przez studentów, którzy ponadto zobowiązani byli do odpracowania pewnej liczby roboczodniówek. Nadzór nad robotami sprawowali nieodpłatnie inż. Kosiński, redaktor S. Feacher oraz inni kompetentni członkowie AZS. Gdy rozpoczęto budowę bieżni lekkoatletycznej, której koszt miał wynosić 120 000 zł, studentów opodatkowano przy wpisie kwotą 5 zł, wydrukowano i rozprowadzono cegiełki w cenie 1 zł, urządzano uliczne zbiórki pieniędzy oraz imprezy dochodowe. Cement otrzymano bezpłatnie dzięki dyrektorowi Krudzielewskiemu z cementowni w Szczakowej¹⁶. W roku 1928 roboty skoncentrowano na lekkoatletycznej części stadionu. W 1929 r. przygotowano 400-metrową bieżnię, posiadającą 6 torów, na prostej 8 torów, wszystkie skocznie i szatnie. Prace kierownicze i techniczne prowadzone były bezinteresownie przez członków AZS, poszczególni członkowie mieli fizycznie przepracować przy niektórych robotach¹⁷.

Rok akademicki 1932/33 upłynął po znaku przygotowań do jubileuszu 25-lecia AZS, który odbył się w dniu 18 czerwca 1933 r. Podczas licznych imprez jubileuszowych najważniejszą było uroczyste otwarcie Stadionu AZS przez prof. W. Goetla na placu powyścigowym oraz poświęcenie i oddanie go do użytku młodzieży przez ks. kanonika dr Masnego. Dotkliwą stratą dla AZS była utrata w 1934 r. boiska lekkoatletycznego na placu powyścigowym. Odstępując boisko na rzecz budującego się wielkiego stadionu miejskiego wychowania fizycznego, działaliśmy w myśl wyższych pobudek potrzeb ogólnych wychowania fizycznego i sportowego w państwie. Uzyskaliśmy zapewnienie miarodajnych czynników a przede wszystkim pułk. A. Wójcickiego, kierownika Okręgowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego Krakowie, że prośba AZS o przyznanie pierwszeństwa w korzystaniu z wybudowanej przez AZS wielkim kosztem i wysiłkiem bieżni na placu powyścigowym będzie najzyczliwiej rozpatrzona¹⁸.

Kulisy utraty własnego stadionu sportowego AZS wybudowanego legalnie i z wielkim nakładem sił na terenie wdzierżawionym od gminy miasta Krakowa nie są jasne. W Archiwum UJ i Archiwum Państwowym w Krakowie brak dokumentów na ten temat. Wszystkie późniejsze publikacje kwitują ten problem krótkim stwierdzeniem, fakt powstania w 1934 r. w Krakowie Miejskiego Stadionu WF i PW, w skład którego weszły urządzenia sportowe zbudowane przez AZS, na ogół pozostaje bez komentarza. Ze sprawozdań rocznych AZS za lata 1935–1939 wynika, iż zarówno członkowie klubu, jak i studenci mieli duże trudności w korzystaniu z urządzeń sportowych Stadionu Miejskiego (obiekt ten nigdy nie powrócił do AZS).

Środowisko akademickie Krakowa nie zaniechało starań o własne obiekty sportowe. W 1936 r. zawiązał się Komitet Budowy Boisk Akademickich, na czele którego stanął Minister WR i OP, a wiceprzewodniczącymi wybrano wojewodę krakowskiego, dowódcę V Okręgu Wojskowego i rektora UJ. Przewodniczącym sekcji

¹⁶ J. Pawłowski, *Materiały do dziejów pierwszego trzydziestolecia (1909–1939) Akademickiego Związku Sportowego (Część III – Okoliczności budowy i utraty stadionu AZS w Krakowie)*, „Zeszyty Historyczne Akademickiego Związku Sportowego” 1998, nr 2, s. 12–13.

¹⁷ AUJ, sygn. S II 777, Sprawozdanie z działalności AZS ..., za rok 1928.

¹⁸ AUJ, sygn. S II 777, Sprawozdanie z działalności AZS ..., za rok 1933/34.

budżetowej został wiceprezydent Krakowa dr Radzyński, sekcji budowlanej i sekretarzem Komitetu dyrektor Studium WF UJ prof. dr Tadeusz Rogalski. Tereny pod budowę przy ulicy Grzegórzeckiej wydzierżawiło na lat 15, z prawem pierwszeństwa kupna w razie sprzedaży od Wydziału Lekarskiego UJ, Ministerstwo WR i OP. Dzięki wyteżonej pracy młodzieży akademickiej i szerokiej pomocy finansowej wojewódów krakowskiego, śląskiego i kieleckiego (młodzież tych województw uczęszczała do krakowskich szkół akademickich) oraz różnych firm budowlanych już 3–4 czerwca 1938 r. odbyło się poświęcenie boisk akademickich oraz kamienia węgielnego pod budowę hali sportowej. Uroczystość ta zbiegła się z rocznicą 10-lecia Studium WF UJ¹⁹. Pod koniec sezonu letniego Zarząd Miejski wymówił dzierżawę kortów tenisowych, wobec czego musiano zlikwidować Sekcję Tenisową. Przystąpiono do budowy kortów tenisowych przy Domu Medyków UJ przy ul. Grzegórzeckiej oraz kortu przy Domu Górników²⁰.

e-mail: czeslaw.michalski@gmail.com

---

¹⁹ „Sport Polski” 1938, nr 25, s. 11.

²⁰ AUJ, sygn. S II 777, Sprawozdanie z działalności AZS..., za rok 1937/38.